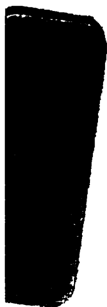
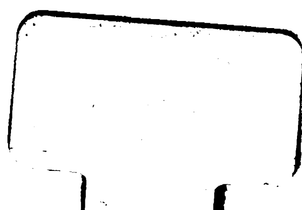
AGOSTON

A magánjog módszere

1903

A MAGÁNJOG

MÓDSZERE

IRTA

Dr ÁGOSTON PÉTER
NAGYVÁRADI KIR. JOGAKAD. TANÁR

(Különlenyomat a Jogtudományi Közlöny 1903. évfolyamából.)

BUDAPEST

1903

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

I.

A jog módszerének kérdését az ujabb időben igen kevesen bolygatják. A német jogászok rendszeres munkáinak deductiv módszerét hazájukon kivül is még oly csalhatatlanul helyesnek tekintik, hogy a módszer kérdésének felvetése nálunk, hol mindig csak a német tudomány után indulunk, még alig egyéb, mint pusztában elhangzó kiáltás. Nem először történik ugyan, hogy e kérdést előkelő tudós felveti, igy *Zsögöd:* «Fejezetek kötelmi jogunk köréből» czimü müve a magánjog módszerének uj utat jelöl, s ennek daczára a munkát e szempontból senki tanulmány tárgyává nem tette. Ugyancsak *Zsögöd-Grosschmid:* Magánjogi előadások czimü müve első füzetében kifejezetten is felvetette e kérdést, majd *Schwarz Gusztáv* a *Jogt. Közl.* 1902. évf. 51. számában szólott egész általában s inkább közvetve [1] e kérdésről s ugyanő ugyane lapok 1903-iki évfolyamának 47. számában.

Ez előkelő oldalról történt kezdeményezés daczára a kérdéshez senki hozzá nem szólván, legyen szabad nékem erre vonatkozó szerény véleményemet annál is inkább előadnom, mivel a módszer kérdésén dől el a jogi szakoktatás egy jelentékeny részének, a magánjogi résznek sikeres szabályozása.

A módszer kérdésének megoldása minden tudományban egyike a legnehezebbeknek, mert magának a módszer feltétlen helyességének a megállapitása lehetetlen. De a módszer abstract helyességének a megállapitása nem is szükséges. A módszer az igazságra vezető ut, ahhoz, hogy ennek

[1] Azért közvetve, mert jóllehet a rendszer a módszertől függ, a helyes rendszer nem jelent mindig helyes módszert s a helyes módszer még kevésbbé helyes rendszert.

az utnak helyességét eldönthessük, magát a czélt kell szem előtt tartani. A felvetett kérdésre való tekintettel csakis a tudományos módszer érdekel, mely alatt azon szellemi eszközök összességét értjük, melyekkel ismereteinket szerezzük, rendezzük, szabatositjuk, vagyis tudományt alkotunk.[1] A módszernek tehát észszerünek, következetesnek, állandónak s helyesnek kell lennie.

Azon feladatánál fogva, hogy az ismeret szabatositására is szolgál, kell hogy az ismeretek ellenőrzésére is alkalmas legyen.[2] E feladata annál kisebb, minél egyszerübb a szerzett ismeret,[3] de annál nagyobb, minél bonyolódottabb a tudomány, hol a ma még igaznak vélt tanitást holnap mint téveset elvetjük: a módszer ellenőrző feladata a tudománynak alapja. Olyan e müködés, mint mikor az épitő az anyagot beépités előtt megvizsgálja s csak ha alkalmasnak találja, használja fel az épitkezésre.

Rendszerint igen sok módszerről beszélnek, tulajdonképpen azonban csak kettő van: az *inductiv* és a *deductiv* módszer. Ezek létéről pedig nagyon könnyü meggyőződni, ha az emberi tudásgyüjtési módokat vizsgáljuk.[4]

Ismereteinket a körülöttünk történő események észlelése, vagy mások közlése utján szerezzük.[5] Az ismeretszerzés természetes módja a tapasztalat, *ez butorozza be a szellemet.* A közlés utján szerzett ismeret az észleltekhez képest mindig halvány.[6]

A szerzett ismereteket egymással összevetjük, összehasonlitjuk s felfedezett hasonlóságuk alapján csoportositjuk,

[1] *Pulszky:* A jog- s állambölcsészet alaptanai. 17. l. — *Eszterházy:* A bölcseleti jogtudomány kézikönyve I. k. 39. l.: «Módszer alatt azt a rendet értjük, melyet azésznek a maga müködésében követnie kell, hogy az igazságot megismerhesse, tudományra szert tehessen.

[2] *Pulszky:* 17. l.

[3] *Bachmann:* Logik 27. s 267. ll.

[4] *Kant:* Logik 96. §.

[5] Az oktatásban szintén e két módszert találjuk: az alsóbb fokon a *rávezetést* (észlelet), a felsőbb tanintézetekben a *közlést. Schmid:* Encyclopädie d. gesam. Erziehungs u. Unterrichtswesens II. k. 694. l.

[6] Bármennyit olvastunk s hallottunk már Ausztráliáról, még sincs róla helyes fogalmunk.

hogy emlékeinkben könnyebben elhelyezhessük s hogy e csoportokra vonatkozólag szabályokat vonhassunk le. Ez utóbbi észtevékenység már tudományos jellegü s annál inkább az, mely a jelenségeket is kutatja. E kutatást a vele czéljánál fogva összefüggő tevékenységgel az azonos jelenségekből szabályokra való következtetéssel együtt buvárkodásnak nevezzük, melynek szintén a különlegesből az általánosra, a tüneményből a törvényre való következtetés a módszere.[1] *Baco* szerint: «In hac philosophia leges deducuntur ex phenomenis et redduntur generales per inductionem».

Kétségtelen, hogy az igy megállapitott elvek a különös jelenségekre mindenesetre állanak. Hogy lehetőleg minél általánosabb körre legyenek érvényesek, a magunk észlelését kiegészitjük a mások észleléseivel s ezeket is beleállitván csoportjainkba, a levont elvek általánosabbak lehetnek, mint az egyedül a magunk észlelése alapján levont elvek.

Mások azonban nemcsak észleléseiket közlik velünk, hanem a maguk eszközölte észlelés alapján levont elveket is. Ez elveket a magunk tapasztalásain kell megvizsgálnunk s igy az ismeretszerzés másik módja az okoskodás másik módjához is vezet: a *deductióhoz*. A velünk közölt elvet alkalmazzuk ismereteink egy csoportjára s ha helyesnek találjuk, ismét általánosabb elv megállapitására használjuk fel, mig a legáltalánosabb elvvel szemben már csak az abból vont szükebb elvekre gyakoroljuk az ellenőrzést.[2]

Látjuk tehát, hogy az inductio és deductio egymás mellett való használása azok természetéből folyik. Egymást folyton kiegészitik s különbözőségük csak személyszerü.

Az az észtevékenység, mely az inductiv módszernél a szabályhoz, a deductivnál az egyes esetre vonatkozó szükebb elvhez vezet: a *következtetés*. Ez észtevékenység természetesen

[1] *Kant:* U. o.

[2] Az inductiv módszer és a deductiv azonban egyaránt tökéletlen is. Ezt a legegyszerübb esettel is be lehet bizonyitani. *Minden ember halandó.* E tételhez inductio utján is csak az által juthatunk, ha minden emberen bekövetkezett, — de a deductiv tétel feltétlen valóságáról szintén csak akkor győződhetünk meg, ha mindenkin bekövetkezett.

csak azért lehetséges, mert *Taine* szerint a tényeket a *szükségesség láncza* köti össze.[1]

A jelenségekből vonható következtetés az azonosságon kivül a hasonlóságból is vonható. Ezt teszik különösen a deductiv módszer egy alfaja, a *mathematikai* módszer s kisebb mértékben az inductio alfaja, a *történeti* módszer.

Miután a mathematikai módszer a maga elveit a mathematikai fogalmakkal való összehasonlitás által akarja megállapitani, rendkivüli nehézségekre bukkan, mert a számok és eszményi fogalmak nem azonos természetüek, s ha ezen felül a számtani müveletekhez hasonló müveleteket kisért meg, még kevésbbé juthat helyes eredményre. Ez az oka annak, hogy e módszer mindez ideig nem számithat elismerésre.

A történeti módszer sok gondot fordit szintén a hasonlóságokra, hanem éppen ebben nagy előnye van az előbb emlitett módszer felett, nevezetesen, hogy a hasonlóságokat a viszonyokban keresi, melyekből a jogintézmények születnek.

Ez a hasonlóság pedig talál az inductiv módszernél felhasználttal. Ezért és mert az inductiv módszernél a különösről kell az általánosabb felé haladnunk, a történeti módszert, mely az egyszerübb intézményeket vizsgálja, előbb megkönnyiti az egyszerübb viszonyok ismerete.

Minden tudományban, de kivált a gyakorlati tudományokban két szellemi mozgás nyilvánul: az ismeretek folytonos kiterjesztése és folytonos összpontositása. Az ismeretek körének bővülésével bővül az összefüggések ismerete is. A tudomány megállapitja azokat az elemeket, melyekre egy bizonyos kör jelenségei visszavezethetők s ez elemek viszonyát egymáshoz.[2]

[1] A következtetés Taine szerint az a müvelet, melylyel a jelenségeket csoportositjuk s a csoportot a további következtetés czéljából azzal a ténynyel vagy jelenséggel helyettesitjük, mely amazok *oka*. Az igy nyert tényt a többivel ismét csoportba helyezve, azok közös okát állapitjuk meg. Ezt addig folytatjuk, mig olyan tényre nem akadunk, mely a többi mindnek oka. Ezeket az okokat összefoglalva, az okok pyramisát nyerjük.

[2] *Merkel:* Über d. Verhältniss d. Rechtsphilosophie zur positiven Rechtswissenschaft (Grünhut: Zeitschrift: I. k. 6 l.)

A jogintézmények kezdetleges alakjainak az azok alapját képezett kezdetleges viszonyokkal kapcsolatos megismerése a bonyolultabb viszonyok megértésére képesitenek. S mert sem a mai, sem a történeti általános viszonyokról nem lehet helyes fogalmunk, ha a részleteket nem ismerjük, kétségtelen, hogy az inductivitás a jogtörténelem tárgyalásánál is természetszerü módszer.

Másrészről az inductiv módszer a történelem felölelése nélkül nem lehet teljes, mert a történelmi jelenségek az általános elvek képzéséhez éppen ugy részjelenséget szolgáltatnak, mint a mai jelenségek egyes csoportjai. Az inductio végső czélja ugyanis csak az lehet, hogy a legáltalánosabb szabályokhoz eljussunk. Azonban nemcsak azokhoz, melyeket az életviszonyok abstrahálása folytán helyesekként megismerünk, hanem azokhoz, melyek a konkrét életviszonyok között helyesek, vagy legalábbis érvényesek. A tételes jogra ható történeti hagyomány, az a nehézkesség, mely nemcsak a testek egymáshoz való viszonyában, hanem a szellemi életben is érvényesül, s mely sokszor akadálya a változásnak, kell hogy teljes kihatásában ismert legyen.

Ezért a német jogi irodalomban történeti iskola néven ismert, sokszor történelemmel összekötött, de mindig deductiv módszert nem is lehet helyesként elfogadni.[1] Sőt határozottan helytelenitenünk kell az ezen iskolából kikerült munkákat, melyek a jogintézmények történetét ugyan előre bocsátják, de e mellett az érvényes jogintézményeket deductive tárgyalják.[2]

A joggal, de kivált a magánjoggal foglalkozónak mindig indukálnia kell, hogy szabályait megtalálja, s annál inkább meg kell ezt tennie ott, hol fogható, mindenki által feltétlenül elismert szabályok nincsenek. A kodexben összefoglalt jogszabályok inductiv tárgyalásának sincs akadálya, ha a kodex a tudomány elveinek megfelelő rendszert kö-

[1] Magának ez iskola alapitójának *Savigny*-nak müve: System d. heutigen Römischen Rechts is a deductiv módszert követi.

[2] *Dernburg:* Das Pfandrecht nach den Grundsätzen d. heutigen röm. Rechts. — *Stobbe-Lehmann:* Handbuch d. deutschen Privatrechts, stb.

vet,[1] csakhogy ez nagyon ritka esetben fog megtörténhetni.[2] A legtöbb iró s előadó az oly jogot, mely törvényben van összefoglalva, deductive tárgyalja, még pedig akár commentárt adva, akár rendszer köpenyébe burkolva. Ez az oka annak, hogy a jogalkalmazás ma már mesterséggé lett, még pedig ugy a kodifikált jogok mint a magánjogé. A külömbség csak az, hogy a kodifikált jogoknál a gyakorlati jogász a törvényt és a felsőbirósági határozatoknak alkalmas itéletét, a magánjognál pedig csakis az utóbbit iparkodik találni. Ez az eredménye a helytelen tanitásnak, s annak, hogy mi, akik büszkén valljuk magunkat jogásznemzetnek, nem voltunk képesek ez ideig nemcsak jogrendszert alkotni, hanem még arra sem, hogy az idegen átvett intézményeket a magunk szükségletéhez idomitani tudtuk volna.

Éppen ezért nagyon téves az a felfogás, hogy e kérdés nélkülöz minden gyakorlati szint, hogy minden gyakorlati előny nélkül szükölködik.[3] Az általános elvek és tanok csak a jog minden körére kiterjedő vizsgálódás alapján fedezhetők fel, s érthetők meg.[4] Mert: «mentül általánosabb valamely szabály, annál elvontabb, szintelenebb is szükségképen . . . a jogász előtt is nehezen érthető a müvelt laikusnak pedig teljesen érthetetlen».[5] Ez okból a magánjog anyagának miként való felépitése a legnehezebb kérdések egyike.

Olyan ez a vita, mintha azt a kérdést akarnók eldönteni, hogy egy házat sohasem látott szerecsent a ház teljes fogal-

[1] Ennek ellenkezőjére nézve *Fayer:* A magyar büntetőjog kézikönyve czimü müvében tesz kisérletet, amennyiben deductio utján jut a törvény rendelkezéséhez.

[2] V. ö. *Schwarcz:* i. cz. *Jogt. Közl.* 1903. évf. 47. sz.

[3] Erre nézve nem akarok egyedül a jogtanitás nagy jelentőségü kérdésére hivatkozni, hanem arra, hogy helyes módszerrel mily sok téves elvi kijelentés maradna el, mely a konkrét esetre helyes ugyan, de már egy másikra nem az. Elég a birósági határozatokra egész általában utalni.

[4] *Stahl:* i. m. II. kiad. I. k. XV. l. — *Trendelenburg:* Naturrecht. 1. l. — *Pulszky:* 17—30. l. — *Kuntz.* Nemzetállam: XV. l. — *Eszterházy:* 41. l.

[5] A polgári törvénykönyv tervezetét szerkesztő bizottsági jegyzőkönyv I. f. 39. l.

mával mikép ismertessük meg. Felépitsünk előtte egy házat, vagy leromboljunk egyet?! Mert az bizonyos, hogy az alap, az összetétel módja, az anyag stb. ismerete nélkül a házról sem lehet kielégitő fogalmat adni.

Ugy mint a szerecsen a házzal, ugy vagyunk a tudománynyal is, csakhogy alig van olyan tudomány, melyhez teljesen szerecsenek volnánk, amely körülmény azonban a módszer eldöntésének kérdését semmiben se könnyiti.

Az inductiv módszer megkövetelte történeti ismeret közlése vezeti be nálunk is a jogtanulót, egy irányban tehát a helyes elv érvényesül, csakhogy ez elv sincs helyesen foganatositva, annál kevésbbé van meg a folytatás.

II.

A magánjog tudománya gyakorlati tudomány. Ennél tehát nem lehet s nem is szabad eleve helyesekül elfogadni bizonyos tételeket, hanem minden tételt a tapasztalat szürőjén át kell szürni. Nem is lehet tehát helyes az a módszer, mely a jogintézmény fogalmából indul ki, s ebből vezeti le azokat az elveket, melyekre szüksége van. Annál helytelenebb e módszer, mivel a jogintézményeknek nincsen minden kétségen felül álló fogalma,[1] sem a tételes jog, de még kevésbbé a tudomány szerint.

A jog az emberek testi és szellemi tulajdonának, másodsorban külső, természeti tényezőknek szükségszerü következménye.[2] A körülmények változtával a jog is változik, csakhogy e változásra annyi tényező hat, hogy azokat mind nem ismerhetjük, és habár helyes az a felfogás, mely szerint hogyha talán ismernők is e tényezőket, annyira még sem juthatunk el ezek hatásainak kiszámitásában, hogy azt mondhatnók, hogy ismervén a tényezőket, a valamely társadalomban egy bizonyos időszakban létező jogot is ismerjük.[3] De ezzel szemben mégis

[1] *Schein:* Unsere Rechtsphilosophie u. Jurisprudenz 1. l.
[2] *Pikler:* 115. l.
[3] *Pikler:* 116. l.

áll az, hogy egyes kezdetleges állapotok majdnem minden népnél egyenlő jogintézményekre vezetnek.[1] A jogra ható tényezők ismerete tehát okvetlenül nagyon közel vezet a létező joghoz, mert hiszen az életviszonyok és körülmények fejlesztik ki a jognak azt a részét, melyet szokásjognak nevezünk. Ami viszont összefügg azzal, hogy a jognak gyakorlati czélját a legtöbb ember ugyanegy módon iparkodik elérni.[2] De ha nem is jutunk a tényezők vizsgálatával inductive a tételes joghoz, ez nem ok arra, hogy az inductiót elvessük, mert, mint *Reiner* mondja, a jog nem a positiv jogszabályok foglalata s ha féretesszük a positiv jogszabályok rendszerét, azzal a jogászi tudás összesége még nincs félre téve.[3]

Sőt a jogtudomány feladata nem is lehet egyedül az, hogy egyedül a tételes jogszabály megismeréséig vezessen, azon tul kell haladnia. A tudomány feladata a jogban is megtalálni az okok összefüggését, a logikát, ennek megsértését kimutatni s az ebből származható hiányokra rámutatni. E czélból azonban oly biztos alapon kell állania, melyet semmi sem ingathat meg, éppen ezért a deductiv módszer itt nem is elégíthetne ki.[4]

Ezzel szemben nem érvényesithető az a körülmény, hogy a jogban a szabály a törvény, vagy a tételes jog által adva van. Mert a jogtudománynak a szabályalkotásra is meg kell tanitania, s ezzel kapcsolatban a tételes jog birálatára. A jogásznak, ha jogszabályt alkalmaz, mindig ujra s ujra el kell végeznie azt az észtevékenséget, mely a jogszabály megalko-

[1] *Sir Henry Maine:* Village Communities in the Eastland West 103—175., 213. ll. — *Lánczy:* A faluközösség eredete. (Magyar Igazságügy 1880. évf.) — *Kohler:* Über die Methode d. Rechtsvergleichung. (Grünhut: Zeitschrift XXVIII. k. 275. l.)

[2] *Jhering:* Zweck im Recht 9. l.

[3] *Jogt. Közl.* 1894. évf. 47. sz. A jogtörténelem és kutatás módszerei.

[4] *Gerland:* Das Pfandrecht an eigener Sache (Grünhut: Zeitschrift XXV. k. 344. l.) szerint egyedül a logika a biztos ellenőre a jogszabályoknak. Habár a tételes megoldás, mely a logikába ütközik, még oly czélszerünek látszik is, ugy ez csak a megértés hiánya. Az egész élet ok és okozatokból áll. Legfőbb törvénye tehát a logika. Az igazságos és logikus megegyez.

tására vezetett. Aki ezt nem teszi, legfeljebb eltalálhatja az alkalmazandó szabályt, de ha ilyen nincs, a kérdéses esetet eldönteni képes soha sem lesz. Innen van a gyakorlati jogászok közt az a görcsös ragaszkodás egy-egy megtalált tételhez, eredjen az akár hazai, akár idegen törvényből. Legyen e szabály, akár élő jogé, akar rég elmult időké.[1]

Azt kell a jogásznak megértenie, hogy a jog él, fejlődik, halad, esetleg visszaesik, de mindig a körülmények és a vele élőknek a történelmi hagyomány által befolyásolt felfogásából ered. Csak aki ezt megérti, fog letenni arról, hogy a fejlődés ellen gátakat emeljen.[2]

A jog ezen fejlődése a törvények hozatala által fokozatossá, hogy ne mondjam lépcsőzetessé van téve. Ezért a jogtudomány előtt mindig egy konkrét czélnak kell lebegnie, ez a fokozatok elérése. Kétségtelen, hogy ezt csak az alkotott törvényekbe foglalt szabályoknak megértése által lehet elérni.

Ha már most inductiv történelmi uton jutunk e szabályokhoz, akkor kétségtelen, hogy azokat az olvasó, vagy tanuló feltétlenül megértette annyira, hogy szinte magának is irásba kell azokat foglalni tudni. Ez annál helyesebb, mivel azt mindenki elismeri, hogy az összes szabályokat megismertetni ugy sem lehet. A jogtanitásnak nem a szabályközlés a czélja, hanem annak a módnak az elsajátitása, hogyan jutunk a szabályokhoz, mert csak ez képesit azok alkalmazására.[3] Erre annál is inkább szükség van, mert nincs, de nem is lehet sohasem oly törvény, mely minden esetre nézve foglaljon magában rendelkezést.[4] A mikor pedig törvényt alkalmazni kell, azt mindig az esetből kiindulva kell tenni. A gyakorlat is az inductióra utal tehát.[5]

[1] *Gierke:* Deutsches Privatrecht (1895.) I. k. V. l. — *Ofner:* Rechtstheoretische Bemerkungen. (Grünhut: Zeitschrift XXVI. k. 3. l.)

[2] *Unger:* System d. öst. allg. Privatr. I. k. (IV. kiad.) 211. l. 24. §. — V. ö. *Beseler:* System d. deutschen Privatr. 36. l.

[3] *Schwarz:* i. cz. — *Zsögöd-Grosschmid:* Mag. Előadások 2. f. 8. l.

[4] *Schein:* 125. l. — V. ö. *Grósz:* Entwurf einer Rechtswickelung (1873.) 14. l.

[5] *Schütze:* Die Stellung d. Rechtsphilosophie zur positiven Rechtswissenschaft (Grünhut: Zeitschrift VI. k. 13. l.) ellenkező véleményen van.

Az inductiv módszernek ugyan mint *Jhering* mondja megvan az a nagy hátránya, hogy a kutató egy bizonyos pontra jutva hajlandó lesz megállapodni, s nem fog mindig elegendő széles tapasztalat alapján általános elveket megállapitani. Ebből azonban nem lehet arra következtetni, hogy a különös viszonyokból általános szabályokat fog levonni,[1] mert ez a veszély csak az egyes kutatóra forog fen. A jogot pedig az élet alkotja meg s ez annyi tapasztalatot nyujt, hogy azokon a pontokon, melyek egy-egy szabály levonására már alkalmasak, s melyek az egyes kutatóra nézve olyanok, mint a holt pontok, éppen ugy átsegit, mint a gép lenditő kereke. Másrészről az általános elveket mégis csak igy lehet megállapitani, mert hiszen azok is csak inductio által keletkezhettek.

Az inductio nagy előnye továbbá, hogy a magánjog egy nagy feladatát, a *czélszerüséget* kidomboritja. Minden magánjogi szabálynak megvan a czélja s rendeltetése; hol lehetne ezt inkább kidomboritani, mint az inductiv tárgyalás közben? A magánjog megértéséhez, mondja *Schwarz*,[2] nem kellenek a fogalmi schemák, melyeket a jogbölcsészek módján a magánjogászok is kifejtettek, nem kell logikai kerekdedség sem, mert *non ex regula ius summatur sed ex iure quod est regula fiat.*[3]

Mindezek daczára a deductio hasznát nem tagadjuk. Valamint a hegyre felkuszónak onnan le is kell tudnia jönni, ugy az elvek alkotásában részt vevőnek azokat alkalmaznia is kell tudni. E czélból azonban felesleges, hogy a joganyagnak történeti inductivitás mellett történt letárgyalása után ugyanaz a szerző ugyanabban a munkában commentárt is adjon. Ennek éppen az volna az eredménye, hogy a könyvben nem tudnánk eligazodni.

Ugy mint a mathematikában a számtani müveleteknek

[1] Mint *Schwarz:* Magánjogunk felépitése cz. értekezésében mondja.

[2] Uj irányok a magánjogban czimü nagybecsü értekezésében.

[3] Ha igy járunk el, akkor nem jutunk soha abba a helyzetbe, amelybe még *Jhering* is jutott (Passive Wirkungen d. Rechte. Gerber: Jahrbücher X. 404. l.), hogy a saját maga által felállitott elvre nézve be kellett ismernie, hogy az csak később s részletenkint ment át tudatába.

más müveletekben meg van a próbája, ugy kell, hogy a jogi szakoktatás terén inductiv történeti alapon tartott előadásainknak a seminariumi gyakorlatok próbáját képezzék. Nem a jogi munkákban [1] kell tehát mindkét módszernek érvényesülnie, hanem egyedül a tanitásban. Az irodalmi munkák használhatóságát az egységes módszer s rendszer biztositja, ha tehát egy müben két módszer, sőt két rendszer is érvényesül, ez használhatatlanná teszi azt.

Azt, hogy az ifjuság a törvénykönyvet kézbe vegye, csak az által érhetjük el, ha erre kényszeritjük, de nem ugy, hogy erről a kézbevételről ismét csak a vizsgán szerzünk tudomást, hanem ha a törvénykönyvvel kezünkben a tanuló ifjusággal együtt dolgozunk. Erre pedig csak a kötelező seminariumok alkalmasak.

A hallgató csak ugy hallgathatja haszonnal az előadásokat, ha már előismeretekkel rendelkezik,[2] vagy ha az előadások inductiv módszer szerintiek s a hallgatót rávezetik arra, amit meg kell tanulnia. Az inductiv módszernek a deductiv felett éppen az az előnye, hogy nem a hallgató emlékező tehetségére, hanem annak gondolkozására épit.

A jogtanuló s az olvasó e tekintetben egyformán itélendő meg. De egészen más szempontból kell megitélni a gyakorlati jogászt, kinek gyakorlati használatára irt müben az inductio haszonnélkülinek nem mondható ugyan, aki részére irt kézi könyvben azonban e módszer mégsem alkalmazható, mert az ily olvasónak nincs meg az a türelme, amit a rávezetés igényel. Aki tehát egyes körülményeket ismervén átugorja azokat s igy a fonalat elveszti.

A gyakorlat igényeinek kielégitésére tehát mindaddig, mig törvényeink a megszokást, s nem a logikai szükségszerüséget tartják szem előtt, mindig más módszerü s igy természetesen más rendszerü müvek szükségesek. Ennek oka azonban a tényleges viszonyokban keresendő. A törvények egyes részeit a gyakorlati jogász jól ismeri, csak egyes szaka-

[1] Mint ezt *Schwarz:* Rendszer és kommentár czimü (*Jogt. Közl.* 1903. 47. sz.) czikkében ajánlja.

[2] *Csorba Ferencz*: Jogi oktatásunk javitásáról. (Budapesti Szemle 1896. évf.)

szok, vagy rendelkezésekre nézve kiván felvilágositást, ezt pedig, miután a törvény rendszerét ismeri, a commentárban könnyebben meg tudja találni. Hogy ismét hasonlattal éljünk, olyan itt, mint a hegyre felkuszottt, aki nem tudja magát kellően tájékozni, de aki egy kis utbaigazitás után a legbiztosabban le tud ismét jönni.

III.

Nekünk magyaroknak a külföldön illetve német földön általánossá lett deductiv módszert elfogadni, illetve továbbra is követnünk, magyar nemzeti szempontból sem szabad. Ma már oda jutottunk, hogy alig van jogintézményünk, melynek történeti fejlődését egész napjainkig ki lehetne mutatni. Mindegyiknél a hazai történelmen végig jőve egyszerre egy nagy szakadék elé jutunk, melynek nincs sehol áthidalása a jelenhez, az érvényes joghoz.

Bármily furcsának hangzik, mégis kimondom, hogy ebben nagy szerepet játszik a deductiv módszer, mely csak általános elveket ismer, s ez elveket legtöbbször kölcsön kéri. Nem vigasz e tekintetben, hogy ez a kölcsönzés minden nép történetében feltalálható, a német népnél is, mely az ujkor elején fordult a római joghoz s ennek intézményeit átültette. Nem vigasz a német példa, mert a német népnek hatatalmas nemzeti sajátságainál fogva sikerült a jogtudósok rá erőszakolta jogelvek daczára is nemzeti alapon jogát tovább fejleszteni. Ez nekünk sohasem sikerülhet, mert népünk nem rendelkezik azzal a jogi müveltséggel, melyet az olyan intézményeknek, mint pl. a telekkönyvnek lépésről-lépésre való kifejlesztése a népbe okvetlen belenevel.

Magyar államiságunk fentartásának egyik leghatalmasabb eszköze, a két századig tartott széthuzás után a jognak az egysége, melyet örök dicsőséget érdemlő nagy *Werbőczy*nk Hármaskönyve biztositott. A szomoru idők e fényes tanusága legalább annyira kell, hogy tanitson, hogy magánjogunknak azon intézményeit, melyeknek a nép felfogásában meg van a gyökere, tovább fejleszszük, s elveszni ne hagyjuk.

De erre nem elegendő most már a régi jogintézmények

történelmi alapon való fejlesztése; ma már a fejlődés ezen nagy megszakadása után legalább a joggal foglalkozókkal kell megértetni a történelmi fejlődés szükségét. A magánjogi intézmények egységességének s történelmi alapon való fejlődésének nagyobb a jelentősége a közjogi intézményeknél is, mert a magánjog intézményeit folyton igénybe vesszük, azokkal nap-nap mellett élünk, a közjogi intézmények hatása általánosabb ugyan, de sokkal csekélyebb.

Az életviszonyoknak is, az életczéloknak, az emberek természetének is van oly jellege, melyet nemzetinek szoktunk nevezni, s mindezeknek a jogintézmények fejlesztésében még sem tulajdonitottunk jelentőséget. Nem csak forgalmi jogintézményeink, hanem az ingatlanokkal összefüggők is nemzetköziek, vagy jobban mondva jellegnélküliek, idegenek.

Ezért a jogfejlődés alapjára kell visszatérnünk a tárgyalási módnál ugy, mint a törvények készitésénél is. Az a körülmény, hogy «napjaink törvényei modern nyelven, könynyen és biztosan megállapitható szövegezéssel szólnak hozzánk, saját körünk életviszonyait szabályozzák, saját korunk jogeszméit valósitják meg», s hogy «e törvények mind gyorsabban váltják fel egymást[1],» nem szolgálhat okul arra, hogy az inductiv módszert mellőzzük, mert a jogtárgyalás czélja a viszonyokon épülő, ezeknek megfelelő jogot megismertetni, ha kell a tételes jog birálata közben. A jogtanitás czélja a jogszabályokban előállott változás külső, de különösen belső okaira is rámutatni. Ha jogi munkáink ezt a feladatot kellően teljesiteni fogják, akkor válik jogunk igazán nemzetivé. Azért minden tudományos munkának a jogintézmények nemzeti fejlődését is be kell mutatnia, s minden jogintézmény tárgyalásánál sajátos, a többi nemzettel eltérő müveltségi, gazdasági viszonyainkra is tekintettel kell lenni. Ez egyuttal az oka annak is, hogy az általános tudományos elvek alapján helyesnek vallott inductiv történeti módszert hazai jogviszonyainkra való tekintettel különösen követendőnek valljuk.

A jogintézmények multjának ismerete megtanit a mult-

[1] *Schwarz:* Rendszer és kommentár. (*Jogt. Közl.* 1902. 51. sz.)

nak tiszteletére, amire oly nagy szükségünk van. Hiszen az élő jogintézmények hatásai nem mulhatnak el máról holnapra, pusztán azért, mert a törvényhozó uj szabályt alkot. Annak hatása érezhető lesz tovább is, ez a hatás a történelmi hagyomány, a történelem tekintélye. Ezért tehát nem tekinthetjük divatnak a módszer s az ennek megfelelő rendszer kérdését, hanem ugy tudományos, mint nemzeti, gyakorlati szempontból a leglényegesebb kérdések egyikének.

